

6. Следственные действия. Криминалистические рекомендации. Типовые образцы документов / [под ред. В.А. Образцова]. – М. : Юрист, 1999. – 501 с.

7. Еникиев М.И. Следственные действия: психология, тактика, технология: учеб. пособ. /

М.И. Еникиев, В.А. Образцов, В.Е. Эминов. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 216 с.

8. Шепитько В.Ю. Проблемные лекции по криминалистике: учеб. пособ. / В.Ю. Шепитько. – Х.: Апостіль, 2012. – 152 с.

УДК 343.1

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ УСТАНОВЛЕННЮ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕНАЛЕЖНОГО ВИКОНАННЯ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ СВОЇХ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Олішевський О. В.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
факультету з підготовки слідчих
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Анотація: Визначено обставини, що підлягають установленню при розслідуванні неналежного виконання медичним працівником своїх професійних обов'язків. Вперше подано їх перелік та структуру.

Ключові слова: обставини, що підлягають установленню, розслідування, неналежне виконання, професійні обов'язки, медичний працівник.

Аннотация: Определены обстоятельства, подлежащие установлению при расследовании ненадлежащего исполнения медицинским работником своих профессиональных обязанностей. Впервые представлены их перечень и структура.

Ключевые слова: обстоятельства, подлежащие установлению, расследование, ненадлежащее исполнение, профессиональные обязанности, медицинский работник.

Annotation: The circumstances which should be established in the investigation of improper fulfillment of professional duties by a medical worker are determined. The list and structure of these circumstances are presented for the first time.

Key words: circumstances which should be established, investigation, improper fulfillment, professional duties, a medical worker.

Одним із важливих і відносно самостійних елементів плану розслідування злочину є обставини, що підлягають установленню. Вони можуть бути простим їх переліком або сукупністю питань, на які необхідно відповісти. Це свого роду довідкова інформаційна модель, необхідна для успішної організації кримінального провадження.

Дослідженню обставин, що підлягають установленню загалом та у призмі деяких криміналістичних методик приділяв увагу чи не кожен другий науковець у криміналістиці. Проте відносно неналежного виконання професійних обов'язків медичним працівником це питання не отримало необхідної уваги. Деякі з дослідників вирішували його лише при розслідуванні ятрогенних¹ злочинів. Тому метою цієї статті є спроба визначити обставини, що підлягають установленню при розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним працівником.

Коло обставин, що входять до предмета доказування, в загальному вигляді наведено у ст. 91 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, серед яких:

1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання [1, с. 49].

Необхідно мати на увазі, що вказане є основою, яка потребує деталізації з урахуванням специфіки досліджуваного злочину та особливостей його криміналістичної характеристики, що може виглядати таким чином.

1. Обставини, пов'язані з часом:

1) час початку захворювання (отримання травми);

2) момент звернення за медичною допомогою;

3) тривалість усунення обставин, які заважали наданню медичної допомоги;

4) час направлення на обстеження та його проведення;

- 5) час початку, завершення та тривалість надання медичної допомоги;
- 6) тривалість перебування в лікувально-профілактичній установі;
- 7) момент переведення в інше відділення або лікувально-профілактичну установу;
- 8) час настання шкоди;
- 9) момент виявлення дефекту надання медичної допомоги;
- 10) час прийняття медичним працівником рішення про усунення негативних наслідків указанного дефекту;
- 11) час початку, завершення та тривалість усунення негативних наслідків надання медичної допомоги.

2. Місце події:

- 1) місце неналежного виконання професійних обов'язків медичним працівником (надання першої медичної допомоги, здійснення діагностичних заходів, безпосередньо злочинного діяння);
- 2) місце настання тяжких наслідків для хворого;
- 3) місце виявлення тяжких наслідків для хворого.

3. Спосіб злочину. Неналежне чи недбале виконання своїх обов'язків медичним працівником, як зазначає А. Х. Завальнюк, виявляється у вигляді: квапливого, неуважного збору анамнезу або навіть ігнорування ним; поверхневого обстеження хворого, недостатньої підготовки його до операції; недбайливого виконання оперативного втручання; залишення сторонніх предметів (тампона, серветки, інструмента) в порожнині тіла під час операції; незабезпечення догляду за тяжкохворим дорослим чи хворою дитиною; невмілого використання різних технічних засобів; застосування іншого лікарського препарату замість необхідного; недобросовісного ведення історії хвороби чи іншої медичної документації тощо [2, с. 623].

Отже, неналежне виконання професійних обов'язків медичним працівником може відбуватися через способи: транспортування до лікувально-профілактичної установи, фізикальних обстежень², лабораторних та інструментальних досліджень, консультацій, постановки діагнозу, призначення лікування, введення в організм потерпілого фармацевтичної продукції, її зберігання, виконання медичних процедур або маніпуляцій, лікувальної фізкультури, профілактики, операцій, інформаційного супроводу при передачі потерпілого на подальший етап медичної допомоги тощо.

4. Обстановка вчинення злочину:

- 1) умови надання медичної допомоги;
 - 2) стан наукових розробок та практичні можливості здійснення діагностичних та лікувальних заходів;
 - 3) наявність матеріально-технічні засобів для надання медичної допомоги;
 - 4) наявність необхідних фахівців;
 - 5) надання допомоги хворому в стані крайньої необхідності за відсутності можливості провести повноцінне обстеження.
5. Знаряддя і засоби вчинення злочину, пов'язаного з неналежним виконанням своїх професійних обов'язків медичним працівником.

Необхідно встановити, які медичні інструменти, техніка, фармацевтична продукція, вироби медичного призначення або інше використовувалися при наданні медичної допомоги. При цьому звертається особлива увага на їх термін дії.

6. Особа потерпілого. Потерпілою від злочину, відповідальність за який передбачено ст. 140 Кримінального кодексу України, може бути будь-яка особа, якій надавалася медична допомога. Особливість дослідження жертви полягає в тому, що вона сама є активним учасником надання медичної допомоги, адже від неї залежить ряд обставин. Як зазначає М. В. Даньшин, пацієнт є носієм певних суто специфічних та індивідуальних рис, станів та особливостей здоров'я (факторів ризику), які могли вплинути на хід медичної та фармацевтичної допомоги. Ці фактори мають об'єктивний характер й до них відносять: вік, стать, хронічні захворювання, професійні захворювання, повноту, худорлявість, генетичну схильність, алергічні захворювання, алергічні реакції організму різного характеру, психічний стан. Самостійними факторами ризику також можуть бути: давність захворювання, відсутність лікарського втручання, невизначеність етіології захворювання; використання пацієнтом різних форм та методів лікування, прийом одночасно трьох і більше лікарських препаратів. Порушення порядку прийому лікарських засобів, дієти, недотримання запропонованого лікарняного режиму або гібридне лікування з використанням невиправданих форм самолікування, що також, у свою чергу, є факторами дестабілізації надання медичної або фармацевтичної допомоги [3, с. 64].

Таким чином, досліджуючи особу потерпілого, необхідно встановити: кількість потерпілих, демографічні дані, соціальне положення, захворювання та його давність, отримані травми, операції, повноту, худорлявість, генетичну схильність до хвороб, алергічні та побічні реакції організму на лікарські препарати або інші речовини, фізичний, психічний стани, фізіологічні особливості, чи займався самолікуванням, шкідливі звички, випадки разового вживання алкогольних, наркотичних чи інших речовин під час надання йому медичної допомоги, зміну місця проживання чи виїзд в інші країни протягом останнього року, факт надання згоди на проведення конкретних медичних дій або операцій, дотримання встановленого лікарем розпорядку дня, режиму прийому ліків, обмеження фізичних навантажень, дієти та трудової діяльності, факт відмови від запропонованих методів лікування, дослідження, прийому медичних препаратів, госпіталізації, переведення в інше відділення або медичну установу тощо, поведінку до, під час і після надання медичної допомоги, ставлення до завданої шкоди, медичної допомоги та працівників, які її надавали.

7. Особа злочинця. Істотними для криміналістичного дослідження, як зазначає М.В. Даньшин, є такі ознаки суб'єкта ятрогенного злочину: 1) чи є він медичним або фармацевтичним працівником, незалежно від його освітньо-кваліфікаційного рівня і посади (лікар, медсестра, фельдшер, фармацевт і подібне); 2) лікарем, який не мав права на конкретне оперативне чи інше

втручання при наданні медичної допомоги даному пацієнту; 3) особою, яка належить до середнього медичного персоналу (акушер, фельдшер та ін.), що не володіє певним освітньо-кваліфікаційним рівнем надання медичної допомоги даному пацієнту; 4) трудова причетність його до надання медичної допомоги даному пацієнту: чи мав він право або ліцензію на надання певного виду медичної допомоги, чи не вийшов за межі своєї компетенції тощо; 5) володіння необхідним обсягом знань, умінь і навичок, що дають право на допуск до професійної діяльності: чи мав він необхідну спеціалізацію і стаж роботи за фахом, певну професійну категорію, атестацію тощо; 6) наявність певних особистісних якостей, необхідних для надання адекватної медичної допомоги в нормальних і екстремальних умовах: фізична витривалість, психічна стабільність, відсутність негативних нахилів тощо [4, с. 213].

Отже, при вивченні особи злочинця слід встановити: кількість осіб, які вчинили суспільно-небезпечне діяння, участь кожного з них, демографічні дані, соціальне положення, освітньо-кваліфікаційний рівень, спеціальність, спеціалізацію, посаду, стаж роботи (загальний медичний та за посадою), право або ліцензію на надання певного виду медичної допомоги, знання процедури надання певного виду медичної допомоги, компетенцію, якими правовими нормами, наказами, інструкціями урегульована його діяльність, ознайомленість з ними, вміння виконувати певні медичні заходи, фізичний та психічний стани, втомленість, зайнятість іншим хворим, ставлення до соціально-занедбаних осіб, шкідливі звички, випадки разового вживання алкогольних, наркотичних чи інших речовин під час надання медичної допомоги, контроль за своїми діями, мотивацію, мету, форму вини.

8. Вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат. Необхідно встановити ступінь тяжкості тілесних ушкоджень або причину смерті, розмір завданої матеріальної та моральної шкоди, витрати на правову допомогу та пов'язані з прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження, із залученням потерпілих, свідків, спеціалістів, перекладачів або експертів, а також із зберіганням і пересиланням речей і документів.

9. Причинний зв'язок між наслідками та неналежним виконанням професійних обов'язків медичним працівником. Установлюється кореляційний зв'язок між кожним окремим медичним актом (і загалом сукупності дій) з дефектом наданої допомоги.

10. Причини та умови, які сприяли вчиненню злочину. До них можуть належати: втомлюваність, перенавантаження (чи не працює другу зміну поспіль), невідома хвороба або процес її лікування, особливості діяльності лікувально-профілактичної установи (режим роботи, коло медичних послуг) тощо.

11. Відповідальна особа за організацію праці медичного працівника, який неналежно виконував свої професійні обов'язки.

12. Обставини, які пом'якшують покарання, передбачені ст. 66 КК України [5].

13. Обставини, які обтяжують покарання, визначені у ст. 67 КК України.

14. Обставини, які виключають кримінальну відповідальність (щодо досліджуваного злочину – особливо Розділ 8 КК України).

15. Обставини, що є підставами закриття кримінального провадження (ст. 284 КПК України).

16. Обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання (Розділ 9, 12 КК України).

Таким чином, до обставин, що підлягають установленню при розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним працівником у загальному вигляді належать: обставини, пов'язані з часом, місцем події, спосіб злочину; його обстановка, знаряддя і засоби, особа потерпілого, особа злочинця, вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; розмір процесуальних витрат, причинний зв'язок між наслідками та діянням, причини і умови, які сприяли вчиненню злочину, відповідальна особа за організацію праці винної особи, обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження, а також для звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання.

ПРИМІТКИ

1. Ятрогенія (від гр. *iatros* – лікар, *genia* – походження) – поняття, яке виражає негативні наслідки дії медичного працівника на пацієнта.

2. Фізикальне обстеження – це комплекс медичних діагностичних заходів, що виконуються лікарем із метою постановки діагнозу. Всі методи, що відносяться до фізикального обстеження, здійснюються безпосередньо лікарем за допомогою його органів чуття (огляд, пальпація, перкусія, аускультация).

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х. : Одиссей, 2012. – 360 с.

2. Завальнюк А. Х. Судова медицина: [курс лекцій] / А. Х. Завальнюк. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2000. – 648 с.

3. Даньшин М. В. Актуальні проблеми методики розслідування злочинів ятрогенного характеру / М.В. Даньшин // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Серія : Право, 2008 – № 817. – С. 62–71.

4. Даньшин М. В. Ятрогенні злочини: поняття та криміналістична характеристика / М. В. Даньшин // Вісник Академії правових наук України. – 2007. – № 1 (48). – С. 207–215.

5. Кримінальний кодекс України: за станом на 05.04.2001 року № 2341-III // Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page>